Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Der neyer "Seyfer ha-drosheṡ"

a bukh fir ale Iden ; enṭhalṭ ariber hunderṭ drosheṡ

Sefer Be-reshit - parasha Be-reshit

Shṿemer, Shemuʾel
שוועמער, שמואל

Iaşi, 1936

Parasha Lech

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-4426

Visual Library

ל ד.

א.

טעמא: אברהם אבינו, זיין מיסיאן, די מיסיאן פונ׳ם אידישען פאלק, די דאפעלטע שטרעבונג פון אידען.

דער העלד פון היינטיגער סדרה איז אונזער פאטער אברהם, מיט וועלכען דאס גאנצע אידישע פאלק שטאלצירט. צו איז דען נאך פארהאן א פאלק אויפ׳ן גאנצען ערד קוגעל וועלכעס זאל קענען אנווייזען אויף זיין שטאם פאטער פון צוריק מיט אריבער פיר טויזענד יאהר אזוי ווי אידען קענען דאס טאן? מיר זענען דאס איינציגע פאלק וועלכעס איז קאמפעטענט צו צייגען ווער אונזער ערשטער פאטער און אונזער ערשטע מוטער זענען געוועהן, אזוי ווי דער נביא זאגט שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה׳ הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואהבהו וארבהו [1]

ווען לארד ביקאנספעלד איז א מאל געזעסן אין ענגלישען פארלאמענט, און א אנטיסימיטישער מיניסטער האט געמיינט איהם צו באליידעגען מיט׳ן ווארט זשיד, איד, האט זיך ביקאנספעלד אויף געהויבען און האט מיט א פעסטער שטימע געזאגט אין דער אנוועזענהייט פון אלע מיניסטארען, איך ווייס נישט ווער עס דארף זיך שעהמען, צו זאל זיך שעהמען דער וואס איז א קינד פון א פאלק וועלכעס קען אנווייזען זיין יחוס ביז צוריק מיט פיר טויזענד יאהר און איז אומשטאנד צו צייגען ווער זיין ערשטער טאטע איז זיין ערשטע מאמע איז געוועזן, צו זאל זיך שעהמען דער וואס איז א קינד פון א פאלק וואס ערשט צוריק מיט איינינע הונדערט יאהר זענען זיינע זיידעס און עלטער זיידעס געוועזן האלב ווילדע מענשען, און האבן געפאשעט חזרים אין די ווילדע סטעפעס....

יא רבותי, מיר אידען מעגען שטאלצירען מיט אונזער שטאם פאטער אברהם וועלכער איז געוועזן דער ערשטער וואס האט געהאט דעם מוט, צו ווייזען דער וועלט אז זי לעבט אין דער פינסטערניס, אונזער שטאם פאטער אברהם איז געוועזן דער ערשטער וועלכער האט פראקלאמירט די אמת׳ע אמונה, דעם אמת׳ן איינציגען גאט, אין א צייט ווען די גאנצע מענשהייט האט געזינקען אין שמוץ פון געצענ־

---

1) ישעי׳ נ״א.

דינסט, און א צייט ווען מענשען זענען געווען אזוי פארנארישט און האבען געגלויבט אין העלצער און שטיינער, געדינט צו ביינער און בוימער און צו אנדערע פיל נארישקייטען.

אמת. אונזער פאטער אבֿרהם, האט טייער באצאלט פאר זיין פראפאגאנדירען דעם אמת, ער האט געקרינגען פיל שונאים וועלכע עס האט נישט געלוינט די אמתע אמונה, אזעלכע וואס עס האט זיי בעסער קאנווענירט אז מענשען זאלען גלויבען אין די נארישע אבגעטער, און האבען דאריבער גערודפט אונזער אלטען פאטער ביז השי״ת האט איהם געמוזט זאגען לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך [1]) ווייל נמרוד מיט זיינע מענשען האבן איהם געוואלט אומבריינגען, האט איהם השי״ת געזאגט, ער זאל אוועק פון זיין געבורט א״ט און וואנדערען אין דער וועלט ביז ער וועט קומען אין דעם לאנד וואס ער וועט איהם ווייזען.

ווען איך בין געוועהן א קליין יונגעלע אין דער רבי האט מיט מיר געלערנט חומש, און האט מיר איינגעטיישט דעם פסוק לך לך, אז גאט האט געזאגט צו אברהם׳ן ער זאל אוועק פון זיין געבורטס שטאט וויל זיינע שונאים האבען איהם געוואלט אומברײנגען, האב איך איהם באלד אבגעשטעלט, אזוי ווי מיין שטײנער איז געווען, זיך נישט לאזען נארען, און האב איהם א פרעג געטאן, רבי, דער גאט וועמענס נאמען אברהם האט מפורסם געמאכט, האט נישט געקענט מאכען אז זיינע שונאים זאלען איהם גאר נישט קענען טאהן, פונקט אזוי ווי ער האט איהם מציל געוױען פון דעם ב״ענענדיגען קאלעך אויוועןוואס נמרוד האט איהם ארײן געווארפען, נישט ער זאל דארפען וואנדערען, האט דען השי״ת, וועמענס נאמען אברהם האט בעוואוסט געמאכט אויף דער וועלט, נישט געקענט אויספירען אז אברהם זאל זיך זיצען רוהיג אין זיין היים און זיינע שונאים זאלען איהם גאר נישט קענען טאן, פאר וואס האט ער איהם געהייסען וואנדערען, איבערהויפט, לויט אונזערע הכמים זאגען איז דער נסיון פון לך לך געווען דער שווערסטער פון אלע צעהן נסיונות מיט וועלכע אברהם איז געפריווט געווארען ? [2])

דער רבי האט דאמעלס, געדענק איך, אויפמערקזאם אויסגעהערט מיין פראגע און האט מיר מיט א ליבליכען שמייכעל געענפערט, מיין קינד, ביזט נאך צו יונג און דיין מה׳לע איז נאך נישט רייף צו בעגרייפען דעם תירוץ צו דיזער פראגע ווען די וועסט עלטער ווערען און וועסט אריין אין דער גרויסער און ברייטער וועלט וועלען דיר אזעלכע פראגען אליין פארענפערט ווערן. די צייט וועט דיר ברײנגען תירוצים אויף פיל אזעלכע פראגען.

---

1) בראשית י״ב. 2) לדעת הרמב״ם ז״ל היה זה הנסיון הראשון והקשה מכולם. ע׳ פירוש הגר״א ז״ל על אבות פ״ה מ״ד שמביא בשם פדר״א כי נסיון לך לך הי׳ הנסיון השלישי אולם בילקוט במקומו איתא. אמר הקב״ה נסיון ראשון ונסיון אחרון איני למנסה אותך אלא בלשון הזה, לך לך מארצך, לך לך אל ארץ המוריה.

שפעטער מיט יאהרען ווען איך בין שוין גרויס געווארען איז מיר אריינגע־
פאלען אין האנד א ספר אין וועלכען איך האב געפונען פאלגענדע געשיכטע, אין
לאמזא איז געווען רב דער בעוואוסטער גאון רבי משה יהושע ליב דיסקין, וועלכער
איז סוף ימיו געווען רב אין ירושלים, ר' משה יהושע ליב דיסקין איז געווען א
עקסטרעם פרומער איד, און האט אין זיינע דרשות געזאגט פײערדיגען מוסר זיינע
שטאדט לייט, אזוי ווי אין יעדער שטאט, האט זיך אין לאמזא אויך געפונען
עטליכע בריונים, עזי פנים שבדור, וועלכע האבען נישט געקענט ליידען דעם רב'ס
מוסר און זענען איהם געווארען שרעקליכע געגנערס און האבען איהם גערודפט אהן
א עק, אויף א מאל האט זיך געטראפען אז דער בעוואוסטער גאון און חכם ר'
ישראל סלאנטער א'ז געקומען ווענען א וויכטיגען ענין קיין לאמזא. זענען צו
איהם געקומען דעם רב'ס געגנער און האבען איהם געזאגט, רבי, אזוי ווי מיר
האבען געהערט אז א הויך וואס איהר זענט א גרויסער גאון, זענט איהר אויך א
גרויסער חכם אין וועלט זאכען, ווילען מיר פון אייך, אז איהר זאלט אויסווירקען
בא אונזער רב ער זאל בא אונז נעמען א געוויסע סומע געלד און זאל זיך פון
דאנען אוועק פאהרען, מיר וועלען געפונען א רב נאך אונזער פערלאנג, און ער
וועט געפונען א שטאט וועלכע וועט זיין צופרידען פון איהם.

—פאר וואס ווילט איהר אז אייער רב זאל פון אייך אוועק פאהרען ?—האט
ר' ישראל סלאנטער געפרעגט, די בעלי בתים. — ווייל ער איז צו פרום פאר
אונז, — האבען זיי געענפערט, ער זאגט אונז צו שארפען מוסר. רבי ישראל סלאנטער
האט זיי אויסגעהערט און נאך א פאר מינוטין נאך דענקען האט ער צו זיי געזאגט,
הערט אוים מיינע הערען, איך האב מיך אזוי בארעכענט, עס קען זיין אז איך
וואלט פועלן ביי ר' משה יהושע ליב ער זאל אייער שטאט פערלאזן, איך ווייס
אבער אויף זיכער אז פיל הונדערטער אידען פון לאמזע וועלען וויינען און
ס'וועט זיי באנק טאן וואס זיי האבען פערלױרען אזא רב ווי ר' משה יהושע ליב.
איז מיר איינגעפאלען א בעסערע עצה, אויב איר ווילט זיך באכת פטור'ן פון אייער
רב, זאלט איהר בעסער פאר די עטליכע טויזענד רובעל וואס איהר ווילט איהם
געבען, דינגען א פאר וועגען זיך אויף זעצען מיט אייער'ע ווייבער און קינדער און
אייער גאנצע בעל בתישקייט און אוועק פאהרען אין א אנדער שטאט, וועט זיין
אזוי, אי איהר וועט זיך האבען נעפטרט פון אייער רב און איך שווער אייך
צו אז ס'וועט נישט זיין איין איד אין לאמזא, וואס עס זאל איהם באנק טאן נאך
אייך . . .

נאך דער דאזיגע געשיכטע איז מיר נעקומען אופ'ן מח די מעשה מיט יענעם
שונא ישראל וואס האט באגעגענט א קלוגען איד און איהם געזאגט, די וועלט
האלט דיך פאר זעהר א קלוגען מענש, געב מיר, איך בעט דיך, א עצה, ווי אזוי

איך זאל פטור ווערן פון אלע אידען אויף איין מאל, איך האב א עצה פון דיינעט וועגן, האט איהם דער איד געענטפערט. קויף א שטריק מיט א שטיק זייף און גיה ארויף אויפ'ן בוידעם און הענג דיך אויף, וועסטו אין איין פירטעל שעה פטור ווערן פון אלע אידען . . .

דאמעלס איז מיר הערשט פארשטארקערט געווארן די פראגע וואס איך האב געפרעגט מיין רבי'ן ווען איך בין געוועהן א קליין יונגעלע, דאס זעלבע האט דאך אויך געקענט זיין מיט נמרוד'ן און אלע זיינע מענשען וועלכע האבען גערודפ'ט אברהם'ן פאר דעם וואס ער פראפאגאנדירט די אמונה אין איינציגען גאט, השי"ת האט געקענט מאכען אז זיי, די שונאים פון אברהם'ן, זאלן מוזען אנקלויפן און אברהם זאל זיך זוצען רוהיג אויף זיין פלאץ און פארזעצען זיין היילינע ארבייט, פאר וואס האט נאָר השי"ת געזאגט צו אברהם'ן לך לך? . . .

טראכטענדיג טיפער אין דיזען ענין האב איך געפונען א מדרש וועלכער האט מיר פארענפערט די דאזיגע פראגע. אמר ר' ברכיה למה הדבר דומה לצלוחית של הפופילסמון מוקפת צמיד פתיל ומנחת בקרן זויות ולא היה ריחו נודף כיון שהתחילו לטלטלו היה ריחו נודף, כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו טלטל עצמך ממקום למקום ושמי מתגדל בעולם [1].

ר' ברכיה זאגט, די זאך איז געגלייכען צו א פלעשאלע פארפום וועלכעס איז געוועזן פארשטעקט און געלעגען אין א ווינקאלע, און דער ריח האט זיך נישט געפיהלט, אז מען האט עס האבער אנגעהויבען ארום צו טראגען האט זיך איבעראל דערפילט דער פיינער ריח, לויט השבון האט ר' ברכיה געפונען דעם ריכטיגען שליסעל צו דער דערמאנטער פראגע, וועלכע פארענפערט די אורזאכע פון אברהם אבינו'ס וואנדערען און גע ונד זיין אויף דער וועלט, השי"ת האט איבערגעגעבן אונזער פאטער אברהם די מיסיאן, ער זאל עפענען די דאמעלסדיגע נארישע מענשהייט די אויגען און זאל זיי לערנען די אמת'ע אמונה אין איינציגען גאט, און צו דיזען צוועק האט ער איהם געהייסען וואנדערען אויף דער וועלט און האט איהם געזאגט לך לך כדי ער זאל פארשפרייטען די ריכטיגע אמונה אבירא"ל.

דער מיט ווערט אונז פארענפערט זעהר א שווערע פראגע וועלכע פיל חוקרים מאטערען זיך זי צו לעזען, היתכן, איז דען דאס אידישע פאלק זינדיגער און שלעכטער פון אלע פעלקער פון דער וועלט, יעדעס פאלק זיצט זיך אויף זיין באדען, האט זיך זיין לאנד, זיין קעניג, זיין מיליטער און שיצט זיינע אינערליכע און אויסערליכע אינטערעסען, און דאס אידישע פאלק פראוועט שוין איבער אכצען הונדערט יאהר אזא פינצטערען גלות, צו זייעט און צו שפרייט אויף אלע עקען פון דער וועלט, און האבען נאך נישט זוכה געוועהן צו קומען אל המנוחה ואל

1) מדרש במקומו.

הנחלה, זיבצען מיליאן אידען ליידען שאנד און שפאט און זייערע מענשען רעכטע ווערן געטרעטען מיט די פיס פון אלע פעלקער און פילען דעם טעם פונ'ם ביטערן גלות, מיר זעהען פעלקער וואס שטעהען אויף א פיל נידריגערע מדרגה פון מענשהייט און מאראל, מיר זעהען גאציאנען וואס האבען א פיל גרעסערן פראצענט רוצחים, גנבים, נואפים, אין אלע מינים פערדארבענהייטען ווי אידען, פון דעסטוועגען איז זיך יעדעס פאלק בעל הבית ביי זיך אין דער היים און בא אידען איז מקוים געווארן די קללה וואס נח האט געשאלטען זיין זין חם, עבד עבדים יהיה לאחיו, אידען שטעהען דאך סוף כל סוף אויף א העכערע מדרגה פון מאראל און מענשליכקייט, פון פיל אנדערע פעלקער, אזוי ווי מיר זאגן, סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו,[1]) דאס הייסט, אמת, רבונו של עולם, מיר האבען געזונדיגט א קענן דיר מיר האבען אבגעקערט פון דיינע מצות און גוטע משפטים פונדאסטוועגען, ולא שוה לנו, איז דאך נישטו קיין גלייכען צו אונז צווישען אנדערע פעלקער. פארוואזשע לייד דאס אידישע פאלק מעהר פון אלע פעלקער פון דער גארער וועלט. און פראוועט שוין באלד צוויי טויזענד יאהר שווערן גלות ?...

דער תירוץ אויף דיזער שווערער פראגע איז אבער, אז מיר אידען האבען איבערגענומען די מיסיאן פון אונזער פאטער אברהם, פונקט ווי אברהם אין זיין צייט האט בעדארפט זיין נע ונד און וואנדערען אויף דער וועלט צוליב צו עפנען די מענשהייט די אויגען זיי זאלען נישט גלויבען אין שטומע און טויטע אבגעטער, נור אין דעם איינציגען לעבעדיגען באשעפער, אזוי האט דאס אידישע פאלק איבערגענומען די זעלבע מיסיאן צו פארשפרייטען די אמת'ע אמונה צו דערהויבען דעם מאראל און די גערעכטיגקייט, צו פארשפרייטען צדק ויושר איבער דער וועלט און אזוי ווי אונזער פאטער אברהם האט צוליב דעם געפראוועט די סדרה לך לך, אזוי לערענט דאס אידישע פאלק בכלל צוליב דעם זעלבען צוועק די זעלבע סדרה לך לך.

אמת, אידען האבען זעהר טייער באצאלט פאר דיזער מיסיאן, טייכען אידיש בלוט זענען פארגאסען געווא־ן, טויזענדער אידישע קערפער האבען לעבעדיגע געצאפעלט אין די פלאמען פייער פון די אויטא־דע פעא'ען, פילע אידישע פרויען קערפער האבען זיך געראנגעלט מיט'ן טויט צווישען די כוואלעס פון די טייכען און וועלכע זיי האבען זיך אליין אריינגעווארפען, כדי זיי זאלען נישט געשענדעט און געפייניגט ווערן אין די הענד פון זייערע ברוטאלע און ווילדע פייניגער, דאס אלעס האט אבער נישט אבגעשטעלט דאס אידישע פאלק פון זיין הייליגע מיסיאן וועלכע איז איהם איבערגעגעבען געווארן פון די געטליכע השגחה, דאס אידישע פאלק האט געוואוסט אז עס ליידעט פאר א הויכען אידיאל, און האט מקבל געוועהן

---

1) בתפילת תחנון.

באהבה די אלע יסורים און צומאל אליין אויסגעשטרעקט דעם האלז געשאכטען צו ווערען דורך זיינע שונאים . . .

אז דאס אידישע פאלק טראגט אויף זיך די מיסיאן פון זייער ערשטען פאטער אברהם, זענען אלע מודה, און קיינער צווייפעלט נישט אין דעם, די אמונה אין דער דאזיגע מיסיאן פונ'ם אידישען פאלק האט אבער געפירט דערצו אז פיל פון אונזערע אידען האבען צוליב דעם אויפגעהערט צו גלויבען אין די ווידער אויפלעבונג פונ'ם אידישען פאלק. פיל האבען דורך דעם אנגעהויבען צו לייקענען אין דער גאולה פון דער אידישע נאציאן, א סך פון די אידישע רעפארמער האבען געזאגט: אויב דער גאנצער תכלית פונ'ם אידישען גלות איז נור צו דערהויבען דעם מאראל, דעם יושר און צדק פון דער וועלט און זיי לערנען די אמת'ע אמונה, איז אויב דאס אידישע פאלק וועט א מאל דערגרייכען איהר ציל, און אלע מענשען פון דער וועלט וועלען דערגרייכען די הויכסטע מדרגה פון יושר און גערעכטיגקייט וועלן די אידן האבען ערפילט זייער מיסיאן צו וועלכע זיי זענען בעשטימט געווארען אין זייער ראל האט זיך געענדיגט און דארפען נישט מעהר עקסיסטירען אלס א בעזונדער פאלק און מעגען זיך אסימילירען און אויסמישען מיט אנדערע פעלקער, צוליב דעם האבען די רעפארמער וועלכע האבען אין ענדע פארינען יארהונדערט געגלויבט אינם פראגרעס פון דער מענשהייט, און די שיין פון דער ציוויליזאציע האט זיי פארבלענדעט די אויגען צו גלויבען אז די מענשהייט האט שוין באלד דערגרייכט דעם ציל פון יושר און צדק, אנגעהויבען צו רעפארמירען די אידישע רעליגיע, ארויס געווארפען יעדער תפלה וואס איז נוגע צו ציון און ירושלים פונ'ם סדור'ל אין פונ'ם מחזור'ל, פארוואנדעלט דעם שבת אויף זינטאג, אנגענומען פיל נאטעסדינסטליכע מנהגים פון אנדערע פעלקער, געבויעט טעמפלען נאכ'ן סטיל און מאדעל פון די קריסטליכע קירכען און געדאווענט אויסגעמישט מענער מיט פרויען און נאך אזעלכע העגליכע מנהגים, מיט דער כונה אליין וואס מעהר צו דערנעהענטערען זיך און אויסמישען מיט די אנדערע פעלקער.

דער אמת איז אבער אז, אונזער שטרעבונג דארף זיין א דאפעלטע, פון איין זייט האבען מיר צו דערפולען די זעלבע מיסיאן פון אונזער פאטריארכאלישען פאטער אברהם, צו דערהויבען דעם מוסר און מאראל, דעם יושר און צדק פון דער מענשהייט, זייענדיג צוליב דעם מפוזר ומפורד בין העמים, און פון דער צווייטער זייט מוזען מיר אויך שטרעבען צו אונזער ווידער אויפלעבונג אלס א בעזונדער פאלק אונ'ם לאנד פון אונזערע אבות, מיט אונזער אייגענע קולטור. און אייגענע שפראך, די שפראך פון אונזער תורה און אונזערע נביאים. ווייל אונזער עקסיסטענץ אלס א אייגענארטיג פאלק איז געזיכערט אינ'ם מויל פון הייליגען נביא אין נאמען פון גאט, אזוי ווי דער פסוק זאגט, קלארע דבורים

אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם [1]) אזוי ווי די גאטהייט ווערט נישט געענדערט אזוי איז די אייביגע עקסיסטענץ פונ'ם אידישען פאלק, אלס בני ישראל געזיכערט . . .

נאך דעם דאוינען אמת שווימט אבער ארויף א אנדער פראגע, ווען מיר זעהען דעם געבראכענעם מאראל פון דער מענשהייט אין אונזער צייט, טראץ דעם געוואלדיגען פראגרעס פון די וויסענשאפט, ווען מיר זעהען אז טראץ דעם גרויסען פארטשריט פון דער טעכניק, כעמי און אנדערע נאטור וויסענשאפטען פונ'ם צוואנציגסטען יאהרהונדערט, איז דער מאראל פון די מענשען שרעקליך געזונקען, און מענשען עסען זיך אויף לעבעדיגערהייט נאך פיל ערגער פון די ווילדעסטע חיות, נאך מעהר, מיר זעהען אז די אלע וואונדערבארע ערפינדונגען פון אונזער יאהרהונדערט זענען געבויט מיט איין ציל, וואס מעהר און ווי שנעלער אומצובריינגען מענשען און חרוב מאכען לענדער, וואס גרעסערע טייכען אונשולדיג מענשענבלוט צו פארגיסען [2]) פרעגט זיך א פראגע, ווער איז שולדיג אין דעם געבראכענעם מאראל פון דער מענשהייט, ווער איז שולדיג אין דעם וואס דאס אידישע פאלק האט נאך נישט געענדיגט איהר מיסיאן ארויף צו ברייגנען די מענשהייט אויף דער הויכסטער מדרגה פון מאראל און אומאניטעט, ווער איז שולדיג אין דעם וואס די מענשהייט האט נאך נישט דערגרייכט צום יושר און צדק וואס אונזערע נביאים האבען פראפעצייעט אויף אחרית הימים. צו זענען אין דעם שולדיג די פעלקער דערמיט וואס זיי זענען נישט קיין געהארכזאמע תלמידים, צו זענען מיר אידען שולדיג אין דעם ווייל מיר פאלגען נישט אוים פינקטליך אונזער מיסיאן, און מיר טוען נישט בשלמות אונזער א־בעט צו וועלכער די געטליכע השגחה האט אונז בעשטימט?

אויף דיזער פראגע מוזען מיר אידען מודה זיין על האמת און צו געבען אז אין א געוויסער מאס, זענען מיר אויך שולדיג דארינען וואס די מענשהייט האט נאך נישט דערגרייכט דעם הויכסטען גראד פון יושר און מאראל . . .

---

1) מלאכי ג.

2) דא פאסט זעהר דער משל פון באוואוסטען אידישען פאבוליסט. דר. ש. עטינגער. פון וועלכען מיר געבען דא איבער א אויסצוג.

אויף א סעודה באם לייב דעם מלך
איז א מאל געוועהן זעהר פריילעך
אלע חיות זענען ארום געזעסען
און האבען געטרונקען, געגעסען.
דער פוקס איז געבליבען שטעהען
און האט אויסגערופעי זעהר שעהען
ווער איז דא צווישען אונז
וואס קען נאר עפים א קונץ
צו דער עלפאנט צו די מויז,
זאל זי אצינד ווייזען ארוים . . .
דעם וועט דער לייב א מתנה שענקען
און איהם אויף תמיד גערענקען . . .
דאס הערשעל האט שהען געשפרינגען,
דאס קאנאריקעל האט שעהן געזינגען,

נור כדרך הדרשנים מיז איך מקדים זיין א פאר הקדמות, די תורה זאגט אונז, דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את חן העם הזה בעיני מצרים[1] גאט האט געזאגט צו משה ער זאל ריידען אין די אויערען פונ'ם פאלק — ישראל — אז זיי זאלען לייען יעדער מאן פון זיין חבר—דעם מצרי — און יעדע פרוי פון איהר חברת'ע—די מצריתע — זילבערנע און גאלדענע כלים, און השי"ת האט געגעבען חן דעם דאזיגען פאלק — די אידען — אין די אויגען פון די מצריים. דיזער פסוק איז איינענטליך זעהר שווער צום פארשטעהען, ערשטענס וואס האט השי"ת גראד דא געהייסען משה'ן ריידען אין די אויערען פונ'ם פאלק, פאר וואס האט ער נישט געזאגט צו משה'ן, אזוי ווי ער האט איהם געזאגט מערערע מאל, דבר אל בני ישראל, אידער דבר אל העם? נאך מערער איז נישט צום פארשטעהען, וואס די תורה רופט דא אן די מצריים רע, חבר, נאך דעם וואס זיי האבען אזוי ביטער געפייניגט די אידען, געארבייט מיט זיי בחומר ובלבנים, און די אלע מורא'דיגע גזרות פון פרעה מלך מצרים ווי: אם בן הוא והמיתן אותו[2] כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו[3] וכדומה, רופט זיי די תורה אן רע, חבר. דאריבער מוזען מיר דעם דאזיגען פסוק גאנץ אנדערש פארשטעהען . . .

דאס אינטעל איז געגאַנגען
אויף צוויי פיס,
דער פּאַפּאַניי האט געגעבען א שמועס..
ווען עס איז שוין גאנץ שטיל געוועהן
האט מען פלוצלינג פון ווייטען דערזעהן
א מאלפּע שעהן אויסגעפּיצט
קומט צו לויפען שטארק דערהיצט
און האלט אין לאפּקאלע א ביקס
און ניט א גרויסען געשריי צום פוקס:
היים נאר די אלע לייט
נעהען א ביסעל אין א זייט.
איך האב די קוניץ געוויזען דער וועלט,
און האָב מיט איהר פאַרדינט
אַ אוצר געלט.
זעהט איהר דארט דאס פייגעלע?
איך גיב א ציל מיט מיין אייגעלע
קוקט נור אלע, קוקט גאנץ גוט
וועט איהר זעהען ווי אין איין מינוט
וועט עס פון מיר דערשאסען ווערען
און זיך דריי מאל קאפּויר איבערקערן.
די מאלפּע האט זיך נישט לאנג געשפּילט
דא האט זי גערעדט, דא האט זי געצילט
און האט דאס פייגעלע טויט געשאסען
און דאס בלוט האט זיך דערפון געגאסען
איצט האבען די חיות אנגעהויבען
די מאלפּע זעהר שטארק צו לויבען...
אט דא גוט נאר א קיק!
דאס הייסט אין אמת א קוניץ שטיק!...
פלוצים איז אבער דער לייב געקומען
און האט אנגעהויבען צו ברומען
פארפינצטערט איז דעם'ס יאר
וואס ער מיינט בא זיך נאר
אז זיין חכמה באווייזט ער דערמיט
וואס ער קען שנעל הרגנ'ען גיט
נאר יענע מלאכות אליין
הייסען בא מיר נאר שעהן
וואס מטוט מיט זיי
דעם צווייטען נישט וועה . . .

איך דענק אז דיזער משל איז פארטרעפלעך צו געטראפען צו די ערפינדונגען פון אונזער צייט . . .

1) שמות י"א. 2) שם א. 3) שם שם.

מיר :ווייסען גאנ'ץ גוט, אז ווען עמיצער וויל לערנען דעם צווייטען א גוטע מדה, מוז ער אליין זיין אויסגעארבייט אין דער דאזיגע מדה, דערמיט טייטשען די חכמי המוסר דעם פסוק, ובערת הרע מקרבך וכל העם ישמעו ויראו, דאס גערט אויף איינעם וואס וויל זאגען מוסר דעם עולם, דארף ער צום ערשטען פון זיך אליין אויסראמען אלע שלעכטע מדות דאס הייסט, ובערת הרע מקרבך, און נאר דאמעלס, וכל העם ישמעו ויראו, וועט דאס פאלק דיך אויס הערצן [illegible] ריינע רייד וועלען אויף זיי ווירקען . . . דערמיט פארשטעהען מיר די ווערטער וואס נתן הנביא האט געזאגט צו דוד'ן גם ה' העביר חטאתך אפס כי נאץ נאצת אתן אויבי ה' בדבר הזה גם הבן הילוד לך מות יומת,[1] וייל אין פלוג איז דאך נישט צום פארשטעהען נאך דעם וואס דער נביא האט איהם געזאגט דארויף וואס ער האט פריר געזאגט חטאתי לה'. גם ה' העביר חטאתך, דאס הייסט אז גאט האט איהם מוחל געווען זיין חטא, ווי אזוי האט ער איהם נאך דעם געזאגט, אפס כי נאץ נאצת וגו' גם הבן הילוד לך מות יומת?

דאריבער מוזען מיר זאגען אז לעולם דארויף וואס דוד האט איינגערקענט זיין זינד און האט געזאגט, חטאתי לה'. האט איהם דער נביא געזאגט, גם ה' העביר חטאתך, נור אזוי ווי דוד האט אויף דעם זעלבען חטא וואס ער אליין האט געטאן געמוסרט אנדערע און האט זיי גערופען אויבי ה', דארויף האט ער געהאט דעם עונש וואס דער נביא האט איהם אויסגעשפראכען, און דאס פארשטעהען מיר אין די ווערטער פונ'ם נביא וואס ער האט איהם געזאגט, „גם ה' העביר חטאתך, אפס, נור, דערפאר וואס נאץ נאצת את אויבי ה' בדבר הזה, מיט דעם זעלבען חטא וואס די ביזט באגאנגען האסטו דערצערענט אנדערע און האסט זיי גערופען אויבי ה'. אט דערפאר האסטו דעם עונש אז, גם הבן הילוד לך מות יומת.

איצט פארשטעהען מיר שוין, השי"ת האט געוואלט אז די מצריים זאלען לייען צו די אידען כלי כסף וכלי זהב, דאס הייסט אז זיי זאלען באזיצען די מדה פון גמלת חסד, האבען צום ערשטען די אידען אליין געמוזט באזיצען די דאזיגע מדה אז איינער זאל וועלען לייען דעם צווייטען וואס ער וועט בא איהם פארלאנגען, כדי זיי זאלען קענען בעאיינפלויסען די מצריים זיי זאלען אויך באזיצען די דאזיגע מדה, דאריבער האט השי"ת געזאגט צו משה'ן אז ער זאל איינראמען א סוד די אידען אין די אויערען און זיי זאגען, וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, איין איד באם צווייטען און איין אידישע פרוי בא דער צווייטער זאלען לייען כלי כסף וכלי זהב, און נאך דעם וואס זיי אליין וועלען באזיצען די מדה פון לייען איינער דעם צווייטען, וועט עס קענען געשהען, ויתן ה' את חן העם הזה בעיני מצריים, אז די מצריים זאלען אויך באזיצען די דאזיגע מדה און

[1] שמואל ב י"ב.

זיי וועלען לייען צו די אידען כלי כסף וכלי זהב.

לויט דעם אלעמען פארשטעהען מיר שוין, אז ווען א איינציילנער מענש מוז צום ערשטען אליין באזיצען די מדה וועלכע ער וויל לערנען און בעאיינפלוסען דעם צווייטען, מוז א גאנץ פאלק אודאי צום ערשטען אליין זיין אויסגעארבייט אין די מדות ומוסר וועלכע ער וויל אנדערע לערנען, און ווען דאס אידישע פאלק האט די מיסיאן אויפצוהויבען די מאראל דעם יושר פון די מענשהייט, מוזען זיי צום ערשטען אליין האבען דערגרייכט די הויכסטע מדרגה פון מוסר און מדות, נור דאמעלס וואלטען זיי געקענט ווירקען אויף די גענצע מענשהייט זאל דערגרייכען דעם בעוואונשטען ציל פון אומאניטעט און יושר, און ווען מיר זעהען אז די מענשהייט בכלל איז נאך גאר ווייט פונ'ם אמת'ן מאראל און יושר און דאס שלעכטיגקייט פון די מענשען איז שרעקליך גרויס, איז דאס א סימן אז מיר אידען זענען נאך אויך ווייט פונ'ם ריכטיגען צדק און יושר.

וואסזשע איז אונזער פליכט?

מיר דארפען אליין זיך אויסארבייטען אז מיר זאלען דערגרייכען די הוכסטע מדרגה פון מוסר און מדות און נור דאן וועלען מיר קענען צו פירען די גאנצע מענשהייט צום געוואונטשען ציל לויט די פראפעצייאונג פון אונזערע הייליגע נביאים.

לך.

ב.

טעמא: גלות מצרים, דער איצטיגער גלות, די גאולה.

ווען מיר לערנען אין היינטיגער סדרה די געשיכטע פון אונזער שטאם פאטער אברהם, געפונען מיר. ויאמר אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וגו׳ ויאמר, ה׳ אלקים במה אדע כי אירשנה [1] און גאט האט געזאגט צו אברהם׳ן איך בין דער גאט וועלכער האב דיך ארויסגענומען פון אור כשדים דיר צו געבען דאס דאזיגע לאנד אלס א ירושה און אב־הם האט געזאגט, גאט, האר פון דער וועלט, ווי אזוי וויים איך אז וועסט מיר געבען די דאזיגע ירושה? ווען מיר לערנען די דאזיגע פסוקים, שווימט באלד ארויף אויף אונזער געדאנקען די פראגע: אברהם וועלכער איז געפריווט געווארען מיט אזעלכע שווערע נס׳ונות, און איז אלע גלענצענד בייגעשטאנען, אברהם דער ראש המאמינים זאל פלוצים צווייפלען אין גאט׳ס הבטחה, איהם צו פרעגען, במה אדע כי אירשנה? אמת, אונזערע חכמים זאגען טאקי, מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו מאתים ועשר שנים במצרים, מפני שהפריז על מדותיו של הקב״ה ואמר במה אדע [2] פאר וואס איז אברהם אבינו באשטראפט געווארען און זיינע קינדער זענען געוועזען פארשקלאפט אין מצרים צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר, ווייל ער האט געצווייפעלט אין גאט׳ס הבטחה און האט געזאגט במה אדע. לויט דיזען מאמר איז אבער פארדאפעלט די פראגע, ערשטענס ווי קומט עס טאקי אז אברהם דער ראש המאמינים זאל מפריז זיין על המדה און פרעגען במה אדע? צווייטענס ווען מיר זאלען אפילו אן נעמען אז אברהם האט געזינדיגט דער מיט וואס ער האט געזאגט במה אדע, נו, דערפאר זאל א גאנץ פאלק ליידען שווערען גלות צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר, וואו געפינען מיר נאך אזא משפט, מיר וואלטען געקענט פארשטעהען אז אברהם אליין זאל געוועזען באשטראפט ווערען פאר דעם חטא וואס ער האט געזאגט במה אדע, אבער ווי אזוי קען מען פארשטעהען, אז זיינע קינדער א גאנץ פאלק, זאל ליידען שווערען גלות צוויי הונדערט מיט צעהן יאהר, דורך דעם וואס זייער שטאם פאטער איז נכשל געווארען און געזאגט במה אדע? וואו

1) בראשית ט״ו. 2) נדרים ל״ב.

נעפונען מיר ערנייץ אזא משפט? די תורה אליין זאגט דאך, לא יומתו אבות על בנים איש בחטאו יומת [1] אויף אזא משפט האט זיך דער נביא יחזקאל אויך פער־וואונדערט און האט געזאגט, אבות יאכלו בוסר ושני הבנים תקהינה ? די עלטערן עסען זויערע טרויבען און די ציין פון די קינדער זאלען הייליק ווערען?

ווען מיר וועלען זיך אבער גוט אריין טראכטען אין דעם דאזיגען ענין וועט אונז אלעס קלאר ווערען.

מיר ווייסען אז דער הויכסטער אידיאל פון אונזערע נביאים, איז דער פאל־קאמענער פרידען, דער ערנענצליכער שלום וואס וועט ענדליך הערשען אויף דער וועלט אין דער קינפטינער צייט, אלס סימבאל פון דיזען פולשטענדיגען שלום וועלכער וועט פארווירקליכט ווערען באחרית הימים, זאגט אונז דער נביא, וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ירבצו ילדיהן וגו' ושעשע יונק על חר פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה, לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי [2] דא מאלט אונז דער נביא קונציג, מיט ליכטיגע פארבען, דעם קינפטי־גען שלום פון דער וועלט באחרית הימים, אז נישט נור מענשען וועלען זיך פריד־ליך לעבען און וועלען נישט מעהר וויסען פון שנאה און האס, נור אייך די וויל־דעסתע און ברוטאלסטע באשעפענישען וועלען דאמעלס לעבען רוהיג און שטיל צוזאמען מיט די שוואכסטע ברואים, און עס וועלען צוזאמען וואוינען — זאגט דער נביא — א וואלף מיט א שאף, א לעמפערט מיט א ציג וועלען צוזאמען רוהען, א קאלב מיט א לעמפערט וועלען אין איינעם פיטערן זייערע קינדער א קליין יונגעל וועט זיי פירען, א קוה מיט א בער וועלען צו זאמען פאשען. א זויג־קינד וועט זיך שפילען אויפ'ן לאך פון א גיפטיגער שלאנג, און אויפ'ן שפאלט פון א ברענענדיגען וויפער וועט א קינד הויבען זיין האנד. זיי וועלען נישט שלעכט'ס טאהן און וועלען נישט מעהר פארדערבען אויף מיין גאנצען הייליגען בארג, זאגט גאט" . . .

דאס איז דער הויכסטער אידיאל פון שלום פון אחרית הימים.

עס פרעגט זיך אבער, האט דען אזא סארט שלום נאך נישט עקזיסטירט אויף דער וועלט, און דאך האט ער נישט אויסגעהאלטען, און די וועלט איז ווידער פול געווארען מיט שנאה און האס, מארד און רציחה און אלע סארטען מורא'דיגע אכזריות, מיר געדענקען נאך פון פאריגער סדרה, אז השי"ת האט געזאגט צו נח'ן, ער זאל אריין נעמען אין דער תבה, מכל החי מכל בשר, מהעוף למינהו ומן הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו [3] מיט נח'ן אין דער תבה האבען אין דער צייט פונ'ם מבול אויך געלעבט צוזאמען דער וואלף מיט דער שאף, דער לעמפערט מיט דער ציג, די קוה מיט'ן בער, דער מענש מיט דער גיפטיגער שלאנג

1) דברים כ"ד. 2) ישעי' י. 3) בראשית נ.

און האבען נישט נעשעדיגט, נישט שלעכט'ס נעטאהן איינער דעם צווייטען עס פרעגט זיך דאריבער, אויב יענער שלום האט נישט אויסגעהאלטען, מיט וואס זענען מיר פארזיכערט אז דער שלום פון ישעי' הנביא פון אחרית הימים וועט זיין א אייביגער?

עס איז אויך שווער צו פארשטעהען, ווי קומט עס וואס די תורה, אונזערע נביאים, און אונזערע חכמים האבען גענצליך פארשוויגען יענעם וואונדער פון נח'ס תבה וואו אלע באשעפענישען האבען פרידליך געלעבט, און האבען בכלל זעהר ווייניג גערעדט פון יענעם וואונדער? כדי דאס אלעס צו פארשטעהען מוזען מיר אפלערנען א קורצען פסוק אין הלכות הפוליטיקא. מיר זעהען אז איז יעדען ציוויליזירטען לאנד, סיי אין א מאנארכיש לאנד, סיי אין א רעפובליקאנישע מדינה עקסיסטירען פארשידענע פארטייען. וועלכע זענען זיך די גרעסטע שונאים. איין פארטיי קריטיקירט די צווייטע, די שנאה צווישען די פארטייען איז אזוי גרויס אז זי פירט צו די גרעסטע שקאנדאלען אפילו צו נעשלעגנ און א מאל אויך צו פאליטישע אטענטאטען. יעדע פארטיי האט זיך איהר ארגאן אין וועלכען זי שיט פעך און שוועבעל אויף די אנדערע פארטייען, פון דעסטוועגען אויב א אויסענוועניגסטער שונא דראהעט דאס לאנד און די שטאאטס אינטערעסען זענען אין א סכנה, אין יענעם מאמענט פאראייניגען זיך אלע פארטייען און פארגעסען אלע זייערע אינטריגעס אין קרוגערייען פון פריה, און טראכטען צוזאמען ווי אזוי צו שיצען דאס לאנד פון דער סכנה.

פון וואנען קומט די פאראייניגונג פון די אלע פארטייען וועלכע זענען נעכטען נעווען טויטליכע שונאים איינע די צווייטע? דאס קומט דערפון, ווייל דער גרויסער פחד פארן אויסערליכען שונא פאראייניגט זיי און מאכט זיי פארגעסען זייערע פרירינע אינטריגעס.

און אזוי זעהען מיר אויך אינם פראקטישען לעבען, צוויי מענשען וועלכע זענען זיך שרעקליכע שונאים, ווען עס קומט איבער זיי ביידע א סכנה, דאמעלס פאראייניגט זיי דער פחד און דער שרעק פונ'ם גרויסען געפאהר וועלכער דראהט זיי, ווען עס זאלען, למשל, פאהרען אויף א שיפעל צוויי שרעקליכע שונאים און דאס שיפעל זאל זיך איבערקערן און זיי זאלען ביידע אריין פאלען אין וואסער, וואלטען מיר געזעהן ווי ראנגלענדיג אין די טיפינעש פונ'ם וואסער וועלען זיי זיך ביידע ארום נעמען אזוי ווי צוויי בעסטע גוטע פריינד, ווייל די מורא פאר'ן טויט מאכט זיי פארגעסען זייעד פערזענליכע שנאה פון פריר און פאראייניגט זיי.

דערמיט פארשטעהען מיר וואס די תורה זאגט, ואהבת לרעך במוך אני ה' [1] ווייל ווען א מענש זאל באמת מורא האבען פאר גאט, וואלט די דאזיגע מורא

---

1) ויקרא י"ט.

פארטריבען פון איהם יעדען האס און שנאה צום צווייטען און איין מענש וואלט ליב געהאט דעם אנדערען.

איצט פארשטעהען מיר שוין גאנץ גוט, אז דער שלום פון די באשעפעני־שען און נח׳ס תבה, האט נישט געקענט בעטראכט ווערען אלס א ריכטיגער שלום ווייל דיזער שלום איז געקומען נאר דורך דער סכנה פונ׳ם מבול, דער פחד פונ׳ם וואסער האט זיי פאראייניגט, א סימן אז אזוי ווי עס איז נאר פאראיבער די סכנה און זיי זענען ארויס פון דער תבה. זענען די באשעפענעשען זיך ווידער געוואר־ען די זעלבינע שונאים ווי פריער, און א שעפעלע האט ווידער נישט מעהר געקענט וואוינען צוזאמען מיט׳ן וואלף אדער א קיה מיט א בער, אזא שלום וועלכער קומט פאר פחד איז טאקי נישט ווערט מ׳זאל ריידען פון איהם? פונקט אזוי ווי עס איז נישט ווערט צו ריידען פון אזא שלום וואס עס ווערט געשלאסען צווישען די פארטייען פון יעדע מדינה, דורך דער סכנה פונ׳ם אויסענוועניגסטען שונא. ווייל ווי באלד די סכנה געהט נור אוועק ווערען זיך די פארטייען צוריק די זעלבע שונאים ווי פריער . . .

דער שלום פון וועלכען דער נביא רעדט אבער פון אחרית הימים, איז א אנדער סארט שלום, דאס איז א שלום וועלכער וועט קומען נישט אויס פחד פאר א סכנה, נאר א שלום פון איבערצייגונג, די גאנצע מענשהייט אויך אלע באשעפע־נישען וועלען זיך פאראייניגען דורך דעם, ווייל זיי וועלען קומען צום אמת׳ן דעת, צום אמת׳ן וויסען וואס שטימט נישט מיט האס און שנאה, מיט אכזריות און ברוּ־טאליטעט. נור מיט אהבה מיט ליבשאפט פון איינעם צום צווייטען, און אזא שלום וועלכער וועט קומען פון איבערצייגונג וועט האבען א קיום און וועט שוין זיין א אייביגער . . .

לויט דעם אלעמען וועלען מיר שוין פארשטעהען פאר וואס אונזער פאטער האט געזאגט צו השי״ת ווען ער האט איהם מבשר געווען די בשורה, אז ער וועט מאבען ירשנה׳ען דאס לאנד ארץ ישראל צו זיינע קינדער, במה אדע כי אירשנה. אונזער פאטער אברהם האט מיט זיין נביאישען בליק בעטראכט דעם כאראקטער פון זיינע קינדער, ער האט געזעהען אז אידען צווישען זיך האבען נישט קיין שלום אידען האבען זיך נישט ליב, אנהויבענדיג פון יעקב׳ס קינדער האט ער שוין דער־זעהען די קריגערייען און צאנקערייען צווישען זיי, און ווען השי״ת האט איהם אנגעזאגט די בשורה אז ער וועט געבען דאס לאנד צו זיינע קינדער, האט איהם אונזער פאטער אברהם געשטעלט א פראגע, לעבעדיגער גאט! צו האבען א איינען לאנד מוז מען דאך זיין פאראייניגט צווישען זיך, דאריבער אמת, איך צווייפעל נישט אין דיין הבטחה, אבער במה אדע כי אירשנה, איך וויל זאלסט מיר מודיע זיין דורך וועלכע זאך וועלען מיינע קינדער קענען דערהאלטען די דא־

זינע ירושה, ווען דאס פארלאנגט איינינקייט און איך זעה אין מיינע קינדער א קריגירישען גייסט, אברהם האט נישט געזאגט, במה אדע כי 'תורישנה', מיט וואס וועל איך וויסען אז די וועסט מאכען ירשנה'ן דאס לאנד צו מיינע קינדער, ווייל אין דער הבטחה פון השי"ת איז ער געווען זיכער, ער האט נור געזאגט, במה אדע כי „אירשנה", דאס הייסט מיט וואס וויים איך אז מיינע קינדער פון זייער זייט וועלען קענען דערהאלטען די דאזיגע ירושה ?

דארויף האט איהם השי"ת געענפערט, אמת אברהם, די ביזט גערעכט דיינע קינדער זענען קריגיריש אין וועלען זיך נישט קענען פאראייניגען צו פירען א לאנד איך האב אבער א מיטעל דערצו ידוע תדע כי גר יהי' זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, דיינע קינדער וועלען זיין פארשקלאפט און אונטער־דריקט אין מצרים און אט די פארשקלאפונג וועט זיי פאראייניגען אזוי אז דאס וועט זיי צו ברייגנען דערצו אז זיי זאלען קענען ירשה'נען דאס לאנד וואס איך בין דיר מבטיח.

איצט פארשטעהען מיר שוין אז אונזער פאטער אברהם האט נישט אויף א האר געצווייפעלט אין דער הבטחה פון השי"ת און אז דער, ידע תדע, איז אויך נישט געווען קיין עונש אופ'ן במה אדע.

וואס לערנען מיר דערפון ?

אז דורך דעם קריגירישען גייסט וואס עקסיסטירט בא אונז, זענען מיר געוועהן פארשקלאפט אין מצרים, דורך דעם זעלבען קריגירישען גייסט איז אונזער מלוכה צוריסען געווארען אויף צווייען אין דער צייט פון רחבעם דער זין פון שלמה, דורך דעם זעלבען קריגירישען גייסט זענען מיר פארטריבען געווארען אין לאנגען פינס־טירען גלות אזוי ווי אונזערע הכמים זאגען, לא חרבה ירושלים אלא מפני שנאת חנם שהי' בהם [1].

דורך דעם זעלבינגען קריגירישען גייסט וואס הערשט נאך היינט בא אונז, נעהט די ארבייט פון אונזער נאציאנאלע ווידער אויפלעבונג, און דער אויפבוי פונ'ם לאנד פון אונזערע אבות אזוי שווער און לאנגזאם, און דורך דעם זעלבינגען קריגירישען גייסט זענען מיר נאך נישט אויסגעלייזט געווארען פון איצטיגען שווער־רען גלות . . .

שוין די העכסטע צייט אידען זאלען דאס באקענען און עס זאל שוין אויפהערען צווישען אונז שנאת־חנם, עס זאל זיך אנהויבען בא אידען א ערא פון אינערליכען שלום און אז עס וועט זיין שלום על ישראל וועט קומען די אכת'ע גאולה במהרה בימינו אמן.

---

1) יומא ט'.

לקוטים ממבחר הדרושי·

על איזה פסוקים ומאמרי חז״ל והענינים הנזכרים בהדרשות הקודמות

לך

לדרוש א.

א) שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה׳ הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו (ישעי׳ נ״א). יש אנשים היודעים ומכירים גודל ערך מצות הצדקה ומודים שמצוה גדולה לרדוף אחריה להשינה בכל זאת רחוקים הם מצדקה, יען שכל העניים הם רמאים ורשעים בעיניהם וכשמוכיחים אותם מדוע אינם נותנים צדקה באים בטענותיהם תנו לנו עניים מהוגנים עניים צדיקים עטופי רעב שנדע כי עמלנו קולעת אל המטרה ולא נחטיא, אבל לא לפזר עמלנו לכל ארחא ופרחא מבלי שנדע טיבו ומעשיו, האנשים האלה אינם רוצים לדעת כי מצות הצדקה מחייבת לפתוח יד לכל הפושט את ידו ליטול, וכי אין בודקין למזונות הורו לנו רז״ל ושכ״כ גדולה הוא מצות הצדקה עד שכדאי שממאה פ׳יטות שמפזר תבא אחת מהם אל המטרה, ורק מי שנוהג כן לא יכשל לעולם, אבל העוצר את ידו משום חשש עני שאינו הגון ומחכה עד שיזדמן לידו צדיק כחפצו לא יתן לעולם, כי אל מי יתן אם גם הצדיקים בעיניו גם הם לא צדיקים כאשר חשב. באזני אנשים כאלה דיבר הנביא ואמר להם, שמעו אלי רודפי צדק, אשר בפיכם אתם אומרים כי אמנם גדולה היא מצות הצדקה ומצוה לרדוף אחריה, אבל — מבקשי ה׳ — אלא אתם מבקשים צדיקים אמתיים עניים עובדי ה׳ למען תדעו כי קלעתם אל המטרה לא כן היא מדת הצדקה, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, נדיבת לב אבינו הראשון אברהם ואמנו שרה יהי׳ לכם למופת — כי אחד קראתיו — יחיד הי׳ צדיק בעולמו אין שני ברומה לו כי כולם היו עובדי אלילים, עכ״ז פתח דלתי ביתו לכל עובר ושב, אלו היה אברהם קופץ את ידו מליתן עד שיזדמן צדיק, לעולם לא היה נותן כי יחיד הי׳ בעולמו אז — כי אחד קראתיו ולכן בזכות זה אברכהו וארבהו . . .[1])

1) ע״פי הר״ר שלמה טאוושנסקי בספרו פרות יעקב על מ״א.

ב) ועפי"ז נבין מה שאמרו ז"ל (חנינה ה') ע"הכ, והיה כי תמצאנו אותו רעות רבות וצרות, זה הממציא לו מעות לעני בשעת דחקו, אמר רבא ה"ד אינשי זוזא לעללא לא שכיחא לתליתא שכיח, ורש"י נדחק בביאורו ובתוס' הק' ממס' (יבמות ס"נ) המלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו נאמר אז תקרא וה' יענה, לכן נראה דבאמת קשה ג"כ לשון „הממציא" לו מעות לעני בשעת דחקו ומדוע לא אמר המלוה או הנותן? אבל הכונה היא על אותן האנשים שכשבא עני לבקש ממנו איזה נדבה הוא יאמר אין זה עני, הוא עשיר יותר ממנו, ובאמתלה זו אינו רוצה ליתן לשום עני כי כולם הם בעיניו עשירים יותר ממנו, ולפי"ז כונת מלת „הממציא" אינו שנותן לו מעות רק שממציא לו לומר שיש לו מעות, ובאמת הוא שעת דחקו, ונצרך לעזר ותמיכה ועי"ז יש לו צרות רבות ורעות, וזה שאמר רבא, זוזא וכו' לפי שרואה דשכיחא לי' זוזא לתליתא סובר דיש לו מעות, ובאמת אין לו לעללא רק לתליתא ועי"ז נשאר בדחקו . . . [1])

ג) ולפי דעתי נוכל לתרץ קושית התוס' באופן אחר, כי הנה אחת ממדות הצדקה שהרמב"ם ז"ל הולך ומונה היא גם זו לפקוח עין על העני לעזור לו בעוד עת לא להמתין עד שיהי' לו דוחק גדול מאוד, וז"ש והיה כי תמצאנה אותו רעות וגו' זה הממציא לו לעני מעות בשעת דחקו ר"ל שממתין להושיט לו יד עזרה עד שיהי' לו דוחק גדול ולנוע ברעב וכפן ממש, ומ"ש ביבמות המלוה סלע לעני בשעת דחקו פירשו המפרשים בשעת דחקו של הנותן, פי' אף שגם הזמן דחוק מאד עכ"ז הוא מלוה לעני, עליו נאמר אז תקרא וה' יענה. [2])

ד) לך לך מארצך וגו' ואברכך ואגדלה שמך וגו' (בראשית י"ב) בפנים הבאתי דעת הרמב"ם כי נסיון זה הי' הקשה מכולם, ורבים מקשים שלכאורה הי' נסיון העקדה קשה יותר מנסיון לך לך, כי מי לא יקבל עליו גלות תחת לשחוט את בנו יחידו אהוב נפשו? לכן נראה כי נסיון לך לך הי' קשה מצד אחר, כי הנה אבינו אברהם קיים בודאי מצות ה' בכונה טהורה בלי מחשבת קבלת פרס, ולכן בנסיון זה כשאמר לו הקב"ה לך לך וגו' ואעשך לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך, והיה ברכה, ואברכה מברכיך ומקללך אאור, הבטחות גדולות ויקרות כאלה, נחוץ הי' לאברהם התאמצות כבירה לבל יתפש ברשת המחשבה שלמען ההבטחות הללו יעמוד בנסיון זה, ומצד זה הי' הנסיון הזה הקשה מכולם כי הי' צריך לקיים מצות ה' בלי מחשבות קבלת פרס למרות כל ההבטחות הללו. [3])

---

1) הגאון מהררי"א לנרא. 2) ד"ע. 3) ד"ע.

לך
לדרוש ב.

א) בגמרא (ברכות ז') כתיב (שמות כ') פוקד עון אבות על בנים וכתיב (דברים כ"ד) לא יומתו אבות על בנים, ומשני כאן כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן וכו' והנה לבד תירוץ הגמרא מצינו בכונות האר"י ז"ל שתירץ דכאן כתיב עון וכאן כתיב „חטא" דודאי החטא שהוא שוגג יש במיתת עצמו כדי לכפר, אבל „עון" שהוא מזיד אין במיתה עצמו כדי לכפר וצריכין הבנים לשלם עבורו ולכך כתיב פוקד „עון" שהוא מזיד, אבות על בנים, אבל איש „בחטאו" שהוא שוגג, יומת, וזה, אבותינו „חטאו" ואינם ואנחנו „עונותיהם" סבלנו, וכן הוא אומר, כי בחטאנו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה, הדי שיחסו החטאים אל עצמם והעונות אל אבותיהם ע"כ תורף דברי האר"י ז"ל ועפ"י הקדמה זו אפשר לפרש הכתוב, אוי גוי חוטא עם כבד עון זרע מריעים בנים משחיתים, ר"ל אוי ואבוי להם באשר הם גוי חוטא מלאים שגגות, ולא די זאת אלא הם גם עם כבד עון מלאים זדונות, דלו היו רק גוי חוטא אז היו מריעים לעצמם לבד דאיש „בחטאו" יומת, אבל עתה שהם גם עם כבד „עון" שהם זדונות, נמצא שהם מריעים ומשחיתים גם לבניהם, וזה, זרע מריעים בנים משחיתים, כמ"ש פוקד „עון" אבות על בנים [1])

ב) ויש להתאים תירוץ האר"י ז"ל הנזכר עם מה שמתרץ בגמרא כאן כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם כאן כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, באופן זה. כי מי שחוטא בשוגג בודאי אינו חוטא בכל פעם ובניו אינם לומדים ממנו שיחטאו גם המה, אבל מי שעובר עברות בזדון ובשאט נפש הנה איש כזה הוא שטוף בעברות על כל שעל וצעד ובניו לומדים ממנו את כל דרכיו הנלוזים והוא בעל עברות כמוהו, ולפי"ז מתאימים דברי האר"י ז"ל עם התירוץ של הגמרא כי מי שחוטא בשוגג הנה בניו אינם אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם, ולכן אינם נענשים רק הוא לבדו חטאו ישא, אבל מי שעובר עברות בזדון הנה בודאי הבנים אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם ונענשים ג"כ ע"י עון אבותיהם כמ"ש פוקד „עון" אבות על בנים. והבן [2])

---

1) הגאון בעל זרע ברך. 2) ד"ע.